

РОЗДІЛ 4. ЕТНОПОЛІТОЛОГІЯ ТА ЕТНОДЕРЖАВОЗНАВСТВО

Дегтеренко
Анастасія Миколаївна

Безпекові імперативи національно-громадянської консолідації в Україні

УДК 323.15:351.862.4.061.25(477)
DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616-2018-2-127-138>

Дегтеренко Анастасія Миколаївна
кандидат політичних наук, доцент,
докторант
Національного інституту стратегічних
досліджень
вул. Пирогова, 7-а, м. Київ, Україна

У статті аналізується процес становлення національно-громадянської консолідації в Україні крізь призму безпекового імперативу, що визначає наукову актуальність та певну унікальність цієї наукової розробки. Автор приділяє увагу питанню національного самовизначення, що найкраще розкривається шляхом аналізу підвищення рівня розуміння важливості збереження незалежності і цілісності держави, зростання рівня громадянської самоідентифікації і патріотизму громадян України, активізації масового волонтерського руху, виявлення зовнішньополітичних і інтеграційних прагнень та усвідомлень громадян держави, впливу оточуючої локальної, регіональної, державної та міжнародної систем. Особливо ці процеси набувають виключного значення з часів окупації Криму та розв'язання Російською Федерацією повномасштабної війни на Донбасі.

У запропонованому науковому дослідженні аналізуються результати українських та зарубіжних соціологічних опитувань, статистичні дані, досліджується динаміка інтегрального індексу національної дистанційованості населення України від різних етнічних груп, висвітлюються світові рейтинги щодо цінності українського громадянства.

У статті доведено, що національно-громадянська консолідація стає одним із важливих безпекових імперативів. Проаналізовані консолідуючі чинники, серед яких ставлення громадян до державної незалежності України та зростання цінності українського громадянства, національна та регіональна спорідненість українців як нації, патріотичні почуття, образ ворога, мова спілкування, протестні настрої. На процес національного самоусвідомлення мають вплив суперечності регіонального розвитку держави, зумовлені особливостями мовно-етнічного простору, відмінностями етнополітичних, культурних та етноконфесійних самоідентифікацій населення України. Відсутність ефективної державної політики протидії етнополітичним загрозам робить цю сферу потенційно привабливою у гібридній війні проти України. Таким чином, українська держава має сфокусуватися на інтеграційних механізмах, спрямованих на формування загальнонаціональної спорідненості українського народу, з метою формування цілісного національно-культурного простору.

У дослідженні наголошується, що через чотири роки після початку збройного конфлікту в Україні гібридна війна не лише не зруйнувала, а й прискорила процеси національного самоусвідомлення українських громадян, незалежно від етнічного походження, мови спілкування чи регіональної приналежності. Про це переконливо свідчить динаміка показників стану сформованості української політичної нації: підвищення рівня розуміння важливості збереження незалежності і цілісності держави, зростання рівня громадянської самоідентифікації.

Ключові слова: стан сформованості української політичної нації, збереження незалежності і цілісності держави, громадянська самоідентифікація, національно-громадянська консолідація, безпекові імперативи.

Вступ. У статті аналізується процес становлення національно-громадянської консолідації в Україні крізь призму безпекового імперативу, що визначає наукову актуальність та певну унікальність цієї наукової розробки. Термін «імператив» відповідно до англійського аналогу «imperative» розглядається автором статті як «extremely important or urgent factor» – надзвичайно важливий та першочерговий чинник. Утвердження національно-громадянської консолідації як безпекового імперативу досліджується у синергії відповідно до основних цілей Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 26 травня 2015 р. №287/2015 [18]. Серед основних цілей у Стратегії нацбезпеки була визначено

мінімізацію загроз державного суверенітету, створення умов для відновлення територіальної цілісності України у межах міжнародно-визнаного державного кордону України, гарантування мирного майбутнього України як суверенної і незалежної, демократичної, соціальної, правової держави.

Мета і завдання. Метою статті є виявлення та аналіз безпекових імперативів національно-громадянської консолідації в Україні. Відповідно, завданнями статті є дослідження: питання національного самовизначення українського народу, нації, що найкраще розкривається шляхом аналізу динаміки рівня розуміння важливості збереження незалежності і цілісності держави; динаміки рівня громадянської самоідентифікації; впливу оточую-

чої локальної, регіональної, державної та міжнародної систем; консолідуючих чинників.

Особливо ці процеси набувають виключного значення, починаючи з часів окупації Криму та розв'язання повномасштабної війни на Донбасі Російською Федерацією.

Результати. Через чотири роки після початку збройного конфлікту в Україні можна стверджувати, що гібридна війна не лише не зруйнувала, а й прискорила процеси національного самоусвідомлення українських громадян, незалежно від етнічного походження, мови спілкування чи регіональної приналежності. Про це переконливо свідчить динаміка показників стану сформованості української політичної нації, а саме ставлення громадян до державної незалежності України у регіональному фокусі.

Особливо це простежується в часи біфуркації, які українській нації довелося проходити за часів незалежності України кілька разів. Перша біфуркація відбулася 1991 р., коли за результатами Всеукраїнського референдуму 1 грудня 1991 р. на запитання у бюлетені: «Чи підтримуєте Ви Акт проголошення незалежності України?» 90,32% громадян відповіли «Так, підтверджую», а 7,58% громадян – «Ні, не підтверджую» [7]. Друга біфуркація сталася у 2004–2005 рр. у процесі Помаранчевої революції, а Революція Гідності у 2013 р. започаткувала третю біфуркацію.

Важливо, що громадяни України під час кожної біфуркації обирали подальший шлях розвитку України, відповідно, чи національно-громадянська консолідація всього українського народу, чи відмова від неї.

Динаміка ставлення громадян до державної незалежності України віддзеркалює як суспільні суперечності, так і деякі регіональні відмінності.

Так, за даними всеукраїнського репрезентативного опитування, проведеного 8–15 вересня 2017 р. Асоціацією політичних психологів України та Інститутом соціальної та політичної психології НАПН України, на запитання «Чи підтверджуєте Ви прийнятий у 1991 році Акт проголошення незалежності України?» у 2011 р. 78,4% громадян України відповіли «так», у 2017 році – 93,1% (див. Таб. 1). Позитивна динаміка ставлення громадян до державної незалежності України зберігалася з 2011 до 2017 рр. включно. Однак збільшення прихильників національної незалежності в Україні зберігає свою регіональну унікальність: серед мешканців Західного макрорегіону найбільша частка прихильників незалежності припадає на 2015 р., з 2016 р. простежується поступове зменшення частки тих, хто підтримав цей процес; у Центральному макрорегіоні найбільша частка прихильників незалежності припадає на 2014 р., з 2015 р. також простежується поступове зменшення частки тих, хто підтримав би Акт проголошення незалежності

України. Мешканці Східного макрорегіону зберігали позитивну динаміку ставлення до державної незалежності України з 2011 до 2016 рр. включно (з 80% до 93,1%). У 2017 р. відбулося незначне зменшення до позначки 90,6%. Південний макрорегіон у 2017 р. набрав найвищий відсоток прихильників державної незалежності за досліджуваній період – 96,9%. Отже, незважаючи на незначні регіональні відмінності, можна говорити про позитивну тенденцію збільшення частки тих, хто підтвердив би прийнятий у 1991 р. Акт проголошення незалежності України [8].

Громадянами України станом на 2017 р. визнали себе 57,2% опитаних, у 2016 р. – 60,1% респондентів, що перевищує показник 2013 р. на 10% [10].

У 2017 р. кількість прихильників локальної приналежності становить 24,7%, що на 2,6% перевищує показник 2016 р.. Найвища локальна приналежність зафіксована на сході країни – 29,3%, найнижча на заході – 20,5%. Найбільша частка прихильників регіональної ідентичності представлена на Донбасі – 15,8% (середній показник по країні у 2017 р. – 6,2%).

Приналежність до неіснуючої вже понад чверть століття держави – Радянського Союзу – відчують у 2017 р. 3,2% респондентів, що є значно меншим показником, ніж у 2013 р. (6,6%). Передбачуваним є факт, що громадянами Радянського Союзу відчують себе 8,5% респондентів Донбасу (див. Таб. 2).

Позитивною тенденцією є те, що більшість респондентів за всіма регіонами України відчують себе громадянами України.

Аналіз емоційного ставлення до громадянства України у динаміці найбільш розкривається шляхом порівняння з біфуркаційними етапами. Уже за часів другої біфуркації 2004 – 2005 років частка тих, хто, скоріше, дуже пишається, що є громадянином України, становила 37,7%, відповідно, хто, скоріше, зовсім не пишається – 24,7% опитаних (2004 р.); частка тих, хто, скоріше, дуже пишається, що є громадянином України, у 2005 р. становила на 16% більше, а тих, хто, скоріше, зовсім не пишається – на 9,8% менше з числа опитаних.

За часів третьої біфуркації відбувається стрімке збільшення числа тих, хто пишається українським громадянством, – 47,7% (2013 р.); 60,7% (2014 р.); 67,3% (2015 р.); 60,1% (2016 р.); 62,5% (2017 р.) [10] (див. Таб. 3).

Співзвучними виявилися результати рейтингу громадянств світу The Henley & Partners – Kochenov Quality of Nationality Index. Важливо, що у 2017 р., вперше після окупації українського Криму Росією, початку кровопролитної війни на Донбасі, активізації гібридної агресії північного сусіда проти цивілізаційного європейського світу, відбулося стрімке зростання цінності українського

громадянства. Так, відповідно до Індексу громадянств світу (The Henley & Partners – Kochenov Quality of Nationality Index [3]), Україна у 2017 р. піднялася з 99-го на 80-е місце, посівши місце серед країн із помітним зростанням цінності громадянства. Відповідно до Індексу закордонних паспортів у 2018 р. [4], який ранжує країни щодо можливості відвідувати різні держави світу без візи, український паспорт зайняв 42 місце в світі та перше серед країн СНД.

Довідково. Унікальність системи QNI [2] полягає в тому, що це перший рейтинг, який враховує як внутрішні чинники (масштаб економіки, розвиток людського потенціалу, громадський порядок і стабільність), так і зовнішні (безвізовий доступ для тимчасових поїздок і можливість безвізового проживання і роботи в інших країнах). Ранжувалося 209 громадянств за різними показниками у період з 2013 по 2017 р. Позиція України в індексі 2013 р. (74 місце) та 2014 р. (78 місце) була значно кращою, але війна внесла корективи.

Зростання цінності українського громадянства є важливим елементом у процесі розбудови національно-громадянської консолідації українського народу.

Державна політика національно-громадянської консолідації й розвитку інтегративного потенціалу української нації має орієнтуватися на комплексне вирішення пріоритетних завдань. Відповідно, «національно-громадянська консолідація» є складним процесом становлення нації та вдосконалення її життєдіяльності шляхом об'єднання всіх етнічних спільнот держави на основі спільного громадянства та національного самовизначення, що супроводжується міжетнічною інтеграцією. Наявність спільної мовно-етнічної бази, території, культурних та соціально-економічних зв'язків є важливим критерієм успішності цього процесу.

Відповідно до соціологічних опитувань, українці як нація впевнено вважають себе достатньо спорідненими, щоб жити в одній державі (63,7% – станом на лютий 2017 р.; 60,5% – грудень 2015 р.; 59,6% – грудень 2014 р.) [19, с. 30].

Зменшення інтегрального індексу національної дистанційованості населення України від різних етнічних груп також є підтвердженням поглиблення процесів спорідненості, інтеграції та консолідації в українському суспільстві (**див. Таб. 4**).

Відповідно до порівняння результатів соціологічного моніторингу Інституту соціології НАНУ 1994–2016 рр. щодо показників національної дистанційованості населення України (шкала Богардуса) [20] важливо зазначити, що дещо зменшилась **уявна дистанція з боку громадян України** до угорців, поляків, молдаван, кримських татар, американців, арабів, німців, євреїв, грузинів, українців, які мешкають в інших країнах. З іншого – зросла відчуженість стосовно росіян

(4,6 балів станом на 2017 р.). Показник 2017 р. наближається до позначки високої дистанції, яка свідчить про наявність значної упередженості у ставленні до представників певної групи.

Привертає увагу ситуація навколо індексу національної дистанційованості щодо білорусів та українців. Так, підвищена дистанція щодо білорусів зберігається тривалий час, у 2014–2016 рр. сягає позначки 4. Помірна дистанція простежується щодо українців, а у динаміці 2002–2017 рр. показник національної дистанційованості тримається на рівні позначки від 2,4 до 2,3.

Національна дистанція доповнюється і регіональною. Так, відповідно до дослідження Центру Разумкова [14], громадяни України вважають, що існує значна дистанція між такими категоріями населення: «Жителі України в цілому – жителі тимчасово окупованих районів Донецької і Луганської областей та Криму», «мешканці заходу – сходу України», «жителі Галичини – Донбасу». Оцінюючи культурну близькість жителів різних регіонів України (за п'ятибальною шкалою від 1 до 5, де 5 – це максимальна схожість груп), респонденти найвище оцінили близькість жителів Центральної і Східної України (3,5), Західної і Центральної України (3,4), Галичини і Центральної України (3,3), що фактично дорівнює дистанції між громадянами двох держав – України і Росії (3,5 бали). Близькість у культурному аспекті українців та росіян, які проживають в Україні, респонденти оцінюють у 3,8 бали. Найбільшою дистанцією вважається між жителями України та жителями тимчасово окупованих районів Донецької і Луганської областей й Криму, яка оцінюється у 3 бали; дистанція між жителями Західної і Східної України є ще більшою – 2,7 бали та між жителями Галичини і Донбасу – найбільша (2,4 бали). Дистанція між громадянами України і громадянами країн членів ЄС є навіть меншою (2,5) [11].

За результатами опитування Центра Разумкова, спільно з Фондом «Демократичні ініціативи» ім. І. Кучеріва у грудні 2017 р. оцінка близькості з Галичиною зросла в усіх регіонах (крім Західного, де вона й так була дуже високою), найбільшою мірою – у Південному регіоні (з 4,3 до 5,8 бала). Під час опитування у грудні 2017 р. респонденти оцінювали своє ставлення до різних регіонів України, країн та їх жителів також за 5-бальною шкалою [13]. Водночас оцінка близькості до Росії у 2017 р., навпаки, знизилась у всіх регіонах. Відповідно, важливо зазначити, що в усіх без винятку регіонах зросла оцінка близькості до жителів Польщі.

Важливо, що етнічна приналежність респондентів має особливості. Так, етнічні росіяни залишаються більш дистанційованими, ніж етнічні українці, від жителів Галичини, і вище, ніж етнічні українці, оцінюють свою близькість до жителів Росії. Погіршення ставлення до Донбасу, Криму

та Росії відзначається в усіх регіонах України. Водночас привертає увагу та обставина, що в Південному і Східному регіонах спостерігається погіршення ставлення до всіх об'єктів оцінювання, крім України загалом. Окремо варто визначити також погіршення ставлення жителів Східного регіону до Східної України та її жителів (тобто до жителів власного регіону) [13].

Важливо, що більшість респондентів за всіма регіонами України не вважає істотним вплив (позитивний чи негативний) на соціально-економічну та політичну ситуацію, в якій протікає їхнє життя, представників етнічних груп, до яких респонденти не належать, та населення інших регіонів України, в яких опитані респонденти не проживають [19, с. 14]. Отже, питання уявної регіональної та національної дистанційованості населення України не є таким, що дестабілізує чи роз'єднує українську націю на шляху до формування національно-громадянської консолідації.

Події 2013–2018 рр. активізували національне піднесення, масовий волонтерський рух, зростання національного самоусвідомлення, процеси консолідації української нації. Соціологічні служби фіксують неухильне збільшення частки тих, хто довіряє волонтерських організаціям Збройним силам України, новій патрульній поліції, громадським організаціям та ін. Так, серед інститутів держави та суспільства найбільшу довіру громадян мають волонтерські організації (їм довіряють 66,7% опитаних), Церква (64,4%), Збройні сили України (57,3%), добровольчі батальйони (53,9%), Національна гвардія України (52,6%), Державна служба з надзвичайних ситуацій (50,5%), громадські організації (48,0%), Державна прикордонна служба (46,4%), українські ЗМІ (48,3%) – число респондентів, які довіряють цим інститутам, на статистично значимому рівні перевищує число тих, хто їм не довіряє. Президенту України довіряють 24,8% опитаних, не довіряють – 68,2%, уряду – 19,8% і 73,1% відповідно, Національному банку – 15,3% і 75,2% відповідно, Верховній Раді – 13,8% і 80,7% відповідно. Довіру до державного апарату (чиновників) висловили 11,2% опитаних, не довіряють – 80,7% [17].

Питання довіри та недовіри інститутам держави розкривається у рамках дослідження протестних настроїв [16] та динаміки соціальної напруженості у суспільстві [19, с. 23].

Так, рівень напруженості у суспільстві у 2017 р. більшість населення (61%) оцінює як високий: «вкрай високий» (23%) та «вище середнього» (38%). За десятибальною шкалою (1 – «ситуація спокійна», рівень напруженості дуже низький, 10 – «ситуація критична, вибухонебезпечна», рівень напруженості вкрай високий) середній бал напруженості становить 6,79 бала.

Більшість населення (68%) як головний чинник, що спричиняє зростання напруженості, називає продовження бойових дій на сході України. Близько половини опитаних пов'язують зростання напруженості з дією економічних чинників – зростанням безробіття (48%) та збідненням населення внаслідок зростання цін, підвищенням тарифів (46%), корупцією (44%), безкарністю та свавіллям чиновників (41%), недовірою до влади (34%). Водночас протестні настрої можуть та об'єднують громадян держави, спираючись на ґрунтовний феномен «патріотизм». У часи біфуркаційних криз саме патріотичні почуття стають консолідуючим чинником у суспільстві. Пік зростання патріотизму припадає на 2015 р., коли було зафіксовано п'ятикратне збільшення цього показника (41,7%) порівняно з рівнем 2013 р. (8,3%) [15]. Однак важливо розуміти, що такий складний феномен, як патріотичні почуття, досить складно вимірювати соціологам: історична перспектива має охоплювати більше 20 років, а також має конкретизуватися наповнення цього феномена – чи повага до традицій, мови, культури, незалежності, чи прагнення захищати рідну землю зі зброєю в руках.

До консолідуючих чинників періоду третьої біфуркації належить образ ворога, з яким Росія успішно впоралася. З часів третьої біфуркації остаточно відбувається дистанціювання громадян України від орієнтації на Росію, порівняно з передвоєнними роками. Зокрема, у 2013 р., відповідно до омнібусу КМІС [9], більшість опитаних хотіли б, щоб Україна була з відкритими кордонами, без віз та митниць – 7%, у вересні 2017 р. – 40%, а кількість тих, хто бажає закритих кордонів та митниць із Росією, у 2017 р. становить уже 49%. Якщо об'єднання в єдину державу з Росією бажали 2013 р. 14% опитаних українців, то у 2016 р. об'єднатися в одну країну з РФ бажали 3% з опитаного населення України [21], у лютому 2017 р. – 2% опитаних респондентів, у вересні 2017 р. – 4% [13].

Сталу дистанційованість громадян України від орієнтацій на Росію підтверджує зміння вектору емоціонального сприйняття українцями північного сусіда. У 2015 р. позитивно ставилися до Росії 18,7%, що на 14,2% менше респондентів ніж у 2014 р., у 3,5 рази менше ніж у жовтні 2012 р., та у 4,3 рази менше, ніж січні 2010 р. [6].

Емоційне сприйняття росіян українцями розкривається шляхом аналізу міфологеми «братніх народів». Думку, що «українці і росіяни залишаються братніми народами», у 2017 р. поділяють більше чверті опитаних (27,2%) у рамках проекту Центру Разумкова «Геополітичний вибір України 1991–2017 рр.». Думку, що «українці і росіяни раніше були братніми народами, але вже

такими не є», поділяє половина опитаних (49,6%). На сході і півдні України частки тих, хто поділяє позицію про братні народи, і тих, хто її не поділяє, статистично суттєво не відрізняються [13]. Відповідно, гібридна війна Росії проти України дискредитувала ідею братства російського та українського народів.

Іншим суттєвим об'єднавчим чинником українських громадян є мова спілкування (див. Таб. 5).

Результати соціологічних досліджень [5] у 2015–2018 рр. демонструють регіональну строкатість мовно-етнічної приналежності громадян за критерієм мови спілкування вдома. Так, південь, схід і частково центр країни залишаються російськомовним середовищем. Зокрема, у 2015–2018 рр. зростає частка громадян, які вдома спілкуються виключно російською мовою в центральних регіонах держави (Житомир, Вінниця, Чернігів). Продовжує збільшуватися частка російськомовних у Дніпрі та Одесі.

Певну стурбованість викликає ситуація навколо мовного питання в Києві, коли частка україномовних за 2017–2018 рр. зменшилася (з 30 до 25%) та, навпаки, відбулося збільшення частки російськомовних (з 33 до 38%). У місті Маріуполі у 2017–2018 рр., навпаки, відбуваються позитивні зміни. Так, коли частка україномовних стабільно дорівнювала за останні роки 1%, а збільшення російськомовного населення у 2016–2017 рр. відбулося на 10% за рахунок тих, хто спілкувався вдома і російською й українською. У 2018 р. частка російськомовних зменшилася на 17% (з 90 до 73%), збільшилася частка україномовних на 2% (з 1 до 3%) та двомовних на 15%.

Тенденція зменшення україномовного населення простежувалася 2017 р. в Ужгороді (-11%), коли чисельність респондентів, хто вдома говорить іншою мовою, становив 14% та був найвищим показником серед міст всієї України. У 2018 р. ситуація дещо змінилася. Так, кількість респондентів, хто вдома говорить іншою мовою, становила 1%, порівняно з 2017 р. (14%), одночасно збільшилася частка україномовних та російськомовних.

Про певний зв'язок між мовно-етнічною ідентичністю та вразливістю до російської пропаганди написано багато аналітичних звітів, проводилися соціологічні опитування. Так, тісний зв'язок між регіональним розподілом та відкритістю до впливу російської гібридної риторики засвідчили результати [12] всеукраїнського опитування Київського міжнародного інституту соціології, яке було проведено у 2015 р., коли було запроваджено індекс результативності російської пропаганди (РРП).

Відповідно, забезпечення всебічного функціонування української мови є важливим чинником до національно-громадянської консолідації. Адже саме мова визначається як основоположний чинник національної ідентичності не лише для України, а й для більшості демократичних розвинених країн світу [1]. Дослідження Pew Research Center демонструє дані, відповідно до яких більшість опитаних у 14 опитаних європейських країн визначають мовну ідентичність основним критерієм національної ідентифікації, зокрема: Голландія – 84%, Великобританія та Угорщина – 81%, Німеччина – 79%, Франція – 77%.

Висновки. Отже, національно-громадянська консолідація є одним із важливих безпекових імперативів. Проаналізовані консолідуючі чинники, як-от ставлення громадян до державної незалежності України та зростання цінності українського громадянства, національна та регіональна спорідненість українців як нації, патріотичні почуття, образ ворога, мова спілкування, протестні настрої, лише підтверджують досліджувану гіпотезу.

Звичайно, суперечності у розвитку держави, зумовлені особливостями регіонального, етнічного, світоглядного, емоційного, мовного простору, відмінностями етнополітичних самоідентифікацій населення України, та відсутність ефективної державної політики моніторингу цих ризиків (як загроз, яким треба протидіяти, так і можливостям, які треба підтримувати) робить цю сферу потенційно привабливою у гібридній війні проти України. Відповідно, українська держава має сфокусуватися на інтеграційних механізмах, спрямованих та формування загальнонаціональної спорідненості українського народу.

Таблиця 1
Ставлення громадян до державної незалежності України: регіональні відмінності у динаміці

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Чи підтверджуєте Ви прийнятий у 1991 році Акт проголошення незалежності України? (у%) – мешканці України							
так	78,4	81,4	85,7	92,4	91,0	92,1	93,1
ні	21,6	18,6	14,3	7,6	9,0	7,9	6,9
Чи підтверджуєте Ви прийнятий у 1991 році Акт проголошення незалежності України? (у%) – мешканці Західного макрорегіону							
так	90,7	91,9	97,4	97,7	97,8	96,2	95,8
ні	9,3	8,1	2,6	2,3	2,2	3,8	4,2
Чи підтверджуєте Ви прийнятий у 1991 році Акт проголошення незалежності України? (у%) – мешканці Центрального макрорегіону							
так	77,2	84,7	88,8	95,1	92,1	91,9	90,6
ні	22,8	15,3	11,2	4,9	7,9	8,1	9,4
Чи підтверджуєте Ви прийнятий у 1991 році Акт проголошення незалежності України? (у%) – мешканці Східного макрорегіону							
так	80,0	76,1	82,8	85,5	88,9	93,1	90,9
ні	20,0	23,9	17,2	14,5	11,1	6,9	9,1
Чи підтверджуєте Ви прийнятий у 1991 році Акт проголошення незалежності України? (у%) – мешканці Південного макрорегіону							
так	61,2	72,0	70,3	96,6	78,8	82,0	96,9
ні	38,8	28,0	29,7	3,4	21,2	18,0	3,1

Розраховано та складено автором: Громадська думка та електоральні наміри українців на початку нового політичного сезону (за даними всеукраїнського репрезентативного опитування, проведеного 8–15 вересня 2017 року). Асоціація політичних психологів України. Інститут соціальної та політичної психології НАПН України. URL: <http://www.ispp.org.ua/files/1508422178.pdf>.

Таблиця 2

Динаміка особливостей самоідентифікації населення України, %

	1992	2000	2002	2004	2006	2008	2010	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2017	2017	2017	2017
													Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас
Мешканцем села, району чи міста, в якому Ви живете	24,0	31,4	31,8	30,6	27,7	24,5	27,3	29,8	28,7	16,1	23,0	22,1	24,7	23,8	26,0	29,3	24,8
Мешканцем регіону (області чи кількох областей), де Ви живете	6,8	6,9	5,9	6,7	6,6	9,3	6,6	7,6	7,9	8,0	6,4	6,9	6,2	3,6	6,3	9,1	15,8
Громадянином України	45,6	41,1	41,3	44,3	51,6	51,8	51,3	48,4	50,7	64,6	57,5	60,1	57,2	62,4	56,8	49,8	43,0
Представником свого етносу, нації	—	—	3,0	3,1	1,8	2,6	3,1	1,8	2,0	2,1	3,1	2,9	3,5	3,6	0,5	1,5	3,6
Громадянином колишнього Радянського Союзу	12,7	12,2	12,7	10,7	7,3	9,0	6,9	8,4	6,6	5,5	3,9	3,9	3,2	2,3	6,8	3,9	8,5
Громадянином Європи	3,8	2,8	0,7	0,7	1,3	0,4	0,9	1,2	1,2	1,1	1,3	1,0	1,4	1,7	0,5	1,0	0,0
Громадянином світу	6,4	5,6	2,7	2,4	2,9	1,7	3,1	2,4	2,4	2,1	4,2	2,6	3,3	2,3	3,1	3,9	3,6
Інше	—	—	1,6	1,4	0,7	0,6	0,8	0,3	0,6	0,5	0,6	0,5	0,6	0,3	0,0	1,5	0,6

Розраховано та складено автором: До 26-ї річниці Незалежності України: тенденції змін громадської думки. Фонд Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва. URL: <http://dijf.org.ua/article/do-26-richnitsi-nezalezhnosti-ukraini-tendentsii-zmin-gromadskoi-dumki>.

Таблиця 3

Емоційне ставлення до громадянства України у динаміці, %

	2002	2004	2005	2006	2008	2010	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2017	2017	2017	2017	2017
												Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас	
Зовсім не пишалося	6,6	8,9	5,2	7,1	7,5	7,2	7,9	9,3	5,1	5,0	4,9	2,4	5,6	10,4	5,9	10,8	
Скоріше, не пишалося	11,5	15,8	9,7	12,5	11,4	11,9	14,1	15,5	6,0	8,5	10,7	10,8	4,5	10,6	17,1	16,3	
Скоріше, пишалося	30,9	30,0	38,4	33,2	36,6	38,4	35,0	38,1	36,8	50,2	42,1	43,7	47,9	48,3	32,6	43,8	
Дуже пишалося	10,1	7,7	15,3	11,9	13,9	11,1	7,7	9,6	23,9	17,1	18,0	18,8	33,2	18,2	13,0	10,8	
Важко сказати	40,9	37,7	31,4	35,2	30,5	31,4	35,3	27,5	28,2	19,2	24,3	20,8	12,0	17,3	26,9	34,3	

Розраховано та складено автором: До 26-ї річниці Незалежності України: тенденції змін громадської думки. Фонд Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва. URL: <http://dijf.org.ua/article/do-26-richnitsi-nezalezhnosti-ukraini-tendentsii-zmin-gromadskoi-dumki>.

Таблиця 4

Національна дистанційованість населення України, за результатами моніторингу показників національної дистанційованості населення України (шкала Богардуса)

Національна дистанційованість населення України від:	Результати моніторингу показників національної дистанційованості населення України (шкала Богардуса) Індекс національної дистанційованості (шкала 1-7 балів)														
	1994	1996	1998	1999	2000	2001	2002	2004	2005	2006	2008	2010	2012	2014	2016
Американців	4,4	4,6	4,7	4,8	4,8	4,9	5,4	5,5	5,4	5,7	5,6	5,5	5,6	5,3	4,8
Арабів	-	-	-	-	-	-	6,1	6,1	6,0	6,1	6,1	6,0	6,1	5,9	5,7
Білорусів	2,7	2,6	2,5	2,4	2,8	2,7	4,2	4,1	3,9	4,1	3,9	4,0	4,1	4,0	4,0
Грузинів	4,9	5,0	5,1	5,0	5,4	5,3	5,4	5,5	5,4	5,5	5,4	5,5	5,3	4,9	4,6
Євреїв	3,8	3,8	3,9	3,8	3,9	3,9	5,1	5,1	5,0	5,2	5,0	5,1	5,0	4,8	4,7
Кримських татар	4,6	4,8	4,8	4,9	4,9	5,0	5,6	5,5	5,4	5,5	5,4	5,3	5,3	4,8	4,5
Молдаван	4,6	4,7	4,8	4,8	5,1	5,1	5,3	5,2	5,1	5,4	5,2	5,2	5,3	5,0	4,9
Німців	4,5	4,6	4,8	4,7	4,8	4,9	5,2	5,2	5,1	5,3	5,2	5,3	5,2	5,0	4,6
Поляків	4,4	4,5	4,6	4,5	4,8	4,9	5,0	5,0	4,8	5,0	4,8	5,0	4,9	4,7	4,4
Росіян	2,3	2,1	2,0	1,9	2,3	2,2	3,3	3,1	3,1	3,2	3,0	3,3	3,3	4,3	4,6
Румунів	4,7	4,9	4,9	4,9	5,2	5,2	5,4	5,4	5,1	5,3	5,2	5,4	5,3	5,2	5,1
Турків	4,9	5,2	5,3	5,4	5,6	5,6	5,9	5,9	5,7	5,8	5,8	5,7	5,7	5,4	5,3
Угорців	4,6	4,8	4,9	4,8	5,1	5,1	5,4	5,4	5,1	5,3	5,1	5,2	5,2	5,0	4,9
Українців	1,8	1,4	1,5	1,5	1,6	1,6	2,4	2,2	2,2	2,1	2,1	2,2	2,2	2,4	2,3
Українців, які мешкають в інших країнах	-	-	3,9	3,8	4,0	4,1	3,5	3,4	3,1	3,2	3,0	3,1	3,1	3,2	2,9
Ромів (Циган)	5,1	5,3	5,4	5,5	5,6	5,7	6,0	6,1	6,0	6,1	6,0	6,1	6,1	6,0	5,9
Чеченців	-	-	-	-	-	6,1	6,3	6,4	6,4	6,3	6,3	6,3	6,2	6,3	6,2

Розраховано та складено автором: Українське суспільство 1992–2014. Моніторинг соціальних змін. / За редакцією д.ек.н. В. Ворони, д.соц.н. М. Шульги, Т. 2. К.: Інститут соціології НАН, випуск 2014 1 (15). 566 с.; Українське суспільство: моніторинг соціальних змін. Випуск 3 (17) / Головні редактори д.екон.н. В.М. Ворона, д.соціол.н. М.О. Шульга. Київ: Інститут соціології НАН України, 2016. 550 с.; Додаток: таблиці моніторингового опитування «Українське суспільство – 2016» 2015 / Інститут соціології НАН України. URL: <http://i-soc.com.ua/assets/files/monitoring/dodatki2016.pdf>.

Довідково: Результати моніторингу зведені в Таблицю 4 з показником, який називають індексом соціальної дистанції або національної нетолерантності. Він розраховується за названою іменем її розробника «шкалою Богардуса» як середній бал числових виразів семи показників про згоду респондента допустити осіб певної національності як: 1 – членів своєї сім'ї, 2 – близьких друзів, 3 – сусідів, 4 – колеги, 5 – жителів України, 6 – гостей України, 7 – таких, кого взагалі не варто пускати в Україну. Шкала побудована за кумулятивним принципом, згідно з яким позитивна відповідь щодо першої позиції передбачає позитивні відповіді і щодо решти позицій. Числовий вираз середнього показника від 1 до 3 балів означає помірну дистанцію, від 5 до 7 – високу дистанцію, яка свідчить про наявність значної упередженості у ставленні до представників певної групи.

Таблиця 5

Динаміка мови спілкування вдома громадян України у 2015–2018 рр. за регіональним розподілом

Міста – обласні центри України	Мова спілкування вдома у 2015 р., %			Мова спілкування вдома у 2016 р., %			Мова спілкування вдома у 2017 р., %			Мова спілкування вдома у 2018 р., %			
	Українська	Українська та російська	Російська	Українська	Українська та російська	Російська	Українська	Українська та російська	Російська	Українська	Українська та російська	Російська	Інша
Вінниця	70	5	15	68	23	9	67	20	13	0	67	26	7
Дніпро	8	32	58	10	27	62	9	24	66	0	9	34	57
Житомир	79	13	6	56	29	12	57	28	14	1	51	29	20
Запоріжжя	3	30	66	3	31	66	3	43	52	2	4	48	48
Івано-Франківськ	92	3	4	96	2	1	95	3	1	0	95	3	1
Київ	27	40	32	28	37	34	30	36	33	1	25	37	38
Кіровоград (Кропивницький)	25	49	26	18	48	32	27	40	31	2	28	46	25
Луцьк	97	1	2	92	5	3	92	5	3	0	92	5	3
Львів	93	5	2	89	5	6	89	6	4	0	89	6	5
Маріуполь	Дослідження не проводилося			1	17	80	1	8	90	1	3	23	73
Миколаїв	6	23	71	5	23	71	5	28	66	0	6	35	59
Одеса	6	15	78	3	18	78	4	11	84	1	4	16	79
Полтава	47	36	15	44	44	11	53	35	9	3	50	35	15
Рівне	97	1	2	87	9	3	88	8	3	1	92	5	2
Севродонецьк	Дослідження не проводилося			1	16	82	2	18	78	1	2	20	78
Суми	17	51	27	30	51	17	19	69	11	1	19	69	12
Тернопіль	96	3	0	97	2	0	97	1	1	1	95	3	2
Ужгород	79	11	3	70	20	3	68	15	1	14	73	22	4
Харків	4	11	84	3	21	73	3	18	78	0	3	16	81
Херсон	11	25	62	9	28	61	9	27	62	2	8	37	54
Хмельницький	76	15	9	75	16	9	82	12	6	1	75	18	6
Черкаси	52	25	19	62	23	15	64	15	19	1	60	26	14
Чернівці	66	24	7	72	17	8	66	20	11	2	82	12	6
Чернігів	27	31	41	13	33	51	18	28	53	1	14	35	50

Розраховано та складено автором: *Ukrainian Municipal Survey, Match 2–20 2015. International Republican Institute. URL: http://www.iri.org/sites/default/files/wyusiwyug/2015-05-19_ukraine_national_municipal_survey_march_2-20_2015.pdf*;

Ukrainian Municipal Survey, 20 January – 8 February 2016 / International Republican Institute. URL: http://www.iri.org/sites/default/files/wyusiwyug/municipal_poll_2016_-_public_release.pdf;

Третє всеукраїнське муніципальне опитування 20 січня – 12 лютого 2017 року / International Republican Institute. URL: http://ratinggroup.ua/files/ratinggroup/reg_files/municipal_survey_february_2017_ua.pdf;

Четверте всеукраїнське муніципальне опитування 20 січня – 10 лютого 2018 року / International Republican Institute . URL: <http://www.ispp.org.ua/files/1508422178.pdf>.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Global Attitudes and Trends. Language / Pew Research Center. URL: www.pewglobal.org/2017/02/01/language-the-cornerstone-of-national-identity/.

2. Quality of Nationality Index, QNI / Henley & Partners. URL: https://ru.henleyglobal.com/files/factsheets/new_june/QNI_Index_FCTSHT_180409.pdf#zoom=100.

3. The Global Leader in Residence and Citizenship Planning / Henley & Partners. URL: <https://henleyglobal.com/>.

4. The Henley & Partners Visa Restrictions Index / Henley & Partners. URL: https://henleyglobal.com/files/download/hvri/HP_Visa_Restrictions_Index_170301.pdf

5. Ukrainian Municipal Survey, Match 2–20 2015 / International Republican Institute. URL: http://www.iri.org/sites/default/files/wysiwyg/2015-05-19_ukraine_national_municipal_survey_march_2-20_2015.pdf;

Ukrainian Municipal Survey, 20 January – 8 February 2016 / International Republican Institute. URL: http://www.iri.org/sites/default/files/wysiwyg/municipal_poll_2016_-_public_release.pdf;

Третє всеукраїнське муніципальне опитування 20 січня – 12 лютого 2017 року / International Republican Institute. URL: http://ratinggroup.ua/files/rating-group/reg_files/municipal_survey_february_2017_ua.pdf;

Четверте всеукраїнське муніципальне опитування 20 січня – 10 лютого 2018 року / International Republican Institute. URL: http://ratinggroup.ua/research/regions/chetvertyy_vseukrainskiy_municipalnyy_opros.html.

6. Взаємодія держави і суспільства, символічний простір народу та українсько-російські взаємини у дзеркалі громадської думки. Жовтень 2015: інформаційний бюлетень / за ред. М.М. Слюсаревського. К. 2015. С. 51.

7. Відомість про результати Всеукраїнського референдуму, 1 грудня 1991 р. ЦДАВО України. Ф. 1. Оп. 28. Спр. 144. Арк. 6. URL: http://www.archives.gov.ua/Sections/15r-V_Ref/index.php?11#photo

8. Громадська думка та електоральні наміри українців на початку нового політичного сезону (за даними всеукраїнського репрезентативного опитування, проведеного 8–15 вересня 2017 року) / Асоціація політичних психологів України. Інститут соціальної та політичної психології НАПН України. URL: <http://www.ispp.org.ua/files/1508422178.pdf>

9. Динаміка ставлення населення України до Росії та населення Росії до України / КМІС. URL: <http://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=177>

10. До 26-річчя Незалежності України: тенденції змін громадської думки / Фонд Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва. URL: <http://dif.org.ua/article/do-26-richnitsi-nezalezhnosti-ukraini-tendentsii-zmin-gromadskoi-dumki>

11. Ідентичність громадян України в нових умовах: стан, тенденції, регіональні особливості / Центр Разумкова. URL: <http://razumkov.org.ua/upload/Identi-2016.pdf>.

12. Індекс результативності російської пропаганди / Київський міжнародний інститут соціології. URL: <http://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=510>.

13. Кульчицький С., Міщенко М. Україна на порозі об'єднаної Європи. Київ, Центр Разумкова, 2018. Видання здійснено в рамках проекту Центру Разумкова

«Геополітичний вибір України 1991–2017рр.» за підтримки Представництва Фонду Ганса Зайделя в Україні / Центр Разумкова. URL: http://razumkov.org.ua/uploads/article/2018-Ukr_na_porozil...pdf.

14. Національна безпека і оборона № 3-4 (161-162) 2016 рік / Центр Разумкова. URL: http://razumkov.org.ua/uploads/journal/ukr/NSD161-162_2016_ukr.pdf.

15. Оцінка громадянами ситуації в країні, ставлення до суспільних інститутів, електоральні орієнтації. URL: http://razumkov.org.ua/upload/1463122497_file.pdf.

16. Соціальна напруга та протестна активність: погляд соціологів / Фонд Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва. URL: <http://dif.org.ua/article/sotsialna-napryuzhenist-ta-protestna-aktivnist-poglyad-sotsiologiv>.

17. Ставлення громадян України до суспільних інститутів, електоральні орієнтації. Результати соціологічного дослідження, 23 жовтня 2017 р. / Центр Разумкова. URL: <http://razumkov.org.ua/napryamki/sotsiologichni-doslidzhennia/stavlenia-hromadian-ukrainy-do-suspilnykh-instytutiv-elektoralni-orientatsii-2>

18. Указ Президента України № 287/2015 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 р. «Про Стратегію національної безпеки України» / РНБО України. URL: <http://www.rnbo.gov.ua/documents/396.html>

19. Україна через три роки після Революції гідності: стан суспільної свідомості. Квітень 2017. Інформаційний бюлетень. К.: 2017. С. 30. URL: <http://www.ispp.org.ua/files/1492682532.pdf>.

20. Українське суспільство 1992–2014. Моніторинг соціальних змін. / За редакцією д.ек.н. В.Ворони, д.соц.н. М. Шульги. Т. 2. К.: Інститут соціології НАН, випуск 2014 1 (15). 566 с.; Українське суспільство: моніторинг соціальних змін. Випуск 3 (17) / Головні редактори д.екон.н. В.М. Ворона, д.соціол.н. М.О. Шульга. Київ: Інститут соціології НАН України, 2016. 550 с.; Додаток: таблиці моніторингового опитування «Українське суспільство – 2016» 2015 / Інститут соціології НАН України. URL: <http://i-soc.com.ua/assets/files/monitoring/dodatki2016.pdf>.

21. Як змінилося ставлення населення України до Росії та населення Росії до України з 2008 до 2016 років / КМІС. URL: <http://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=632&page=1>.

REFERENCES:

1. Global Attitudes and Trends. Language (2017) / Pew Research Center. URL: <http://www.pewglobal.org/2017/02/01/language-the-cornerstone-of-national-identity/> [in English].

2. Quality of Nationality Index, QNI / Henley & Partners. URL: https://ru.henleyglobal.com/files/factsheets/new_june/QNI_Index_FCTSHT_180409.pdf#zoom=100 [in English].

3. The Global Leader in Residence and Citizenship Planning / Henley & Partners. URL: <https://henleyglobal.com/> [in English].

4. The Henley & Partners Visa Restrictions Index / Henley & Partners. URL: https://henleyglobal.com/files/download/hvri/HP_Visa_Restrictions_Index_170301.pdf [in English].

5. Ukrainian Municipal Survey (Match 2-20, 2015) International Republican Institute. URL: <http://www.iri.org/>

- sites/default/files/wysiwyg/2015-05-19_ukraine_national_municipal_survey_march_2-20_2015.pdf [in English]; Ukrainian Municipal Survey (20 January – 8 February 2016). International Republican Institute. URL: http://www.iri.org/sites/default/files/wysiwyg/municipal_poll_2016_-_public_release.pdf [in English]; Tretie vseukrainske munitsipalne opytuvannia (01-02.2017) [Ukrainian Municipal Survey] International Republican Institute. URL: http://ratinggroup.ua/files/ratinggroup/reg_files/municipal_survey_february_2017_ua.pdf [in Ukrainian]; Chetverte vseukrainske munitsypalne opytuvannia (20 sichnia – 10 liutoho 2018 roku) [Ukrainian Municipal Survey] International Republican Institute. URL: http://ratinggroup.ua/research/regions/chetvertyy_vseukrainskiy_municipalnyy_opros.html [in English]
6. Vzaiemodiia derzhavy i suspilstva, symbolichniy prostir narodu ta ukrainsko-rosiiski vzaiemyny u dzerkali hromadskoi dumky. (Zhovten 2015) [Interaction of the state and society, symbolic space of the people and Ukrainian-Russian relations in the mirror of public opinion]. URL: http://www.ispp.org.ua/bibl_6.htm [in Ukrainian]
7. Vidomist pro rezultaty Vseukrainskoho referendumu, (1 hrudnia 1991). TsDAVO Ukrainy. F. 1. Op. 28. Spr. 144. Ark. 6. [The results of the All-Ukrainian referendum]. URL: http://www.archives.gov.ua/Sections/15r-V_Ref/index.php?11#photo [in Ukrainian]
8. Hromadska dumka ta elektoralni namiry ukraintsev na pochatku novoho politychnoho sezonu za danymy vseukrainskoho reprezentatyvnoho opytuvannia, (8–15 veresnia 2017 roku) [Public opinion and electoral intentions of Ukrainians at the beginning of the new political season] Asotsiatsiia politychnykh psykholohiv Ukrainy. Instytut sotsialnoi ta politychnoi psykholohii NAPN Ukrainy. URL: <http://www.ispp.org.ua/files/1508422178.pdf> [in Ukrainian]
9. Dynamika stavlennia naselennia Ukrainy do Rosii ta naselennia Rosii do Ukrainy (2016) [Dynamics of the attitude of the population of Ukraine to Russia and the population of Russia in Ukraine] / KMIS. URL: <http://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=177> [in Ukrainian].
10. Do 26 richnytsi Nezalezhnosti Ukrainy: tendentsii zmin hromadskoi dumky (2017) [To the 26th anniversary of Independence of Ukraine: tendencies of changes in public opinion]. URL: <http://dif.org.ua/article/do-26-richnitsi-nezalezhnosti-ukraini-tendentsii-zmin-gromadskoi-dumki> [in Ukrainian].
11. Identychnist hromadian Ukrainy v novykh umovakh: stan, tendentsii, rehionalni osoblyvosti [Identity of Ukrainian citizens in new conditions: state, trends, regional peculiarities] Tsentrazumkova. URL: <http://razumkov.org.ua/upload/Identi-2016.pdf> [in Ukrainian].
12. Indeks rezultatynosti rosijskoi propahandy (2017) [Index of Russian propaganda efficiency] Kyivskii miznarodnii institute sotsiolohii. URL: <http://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=510> [in Ukrainian].
13. Kulchytskyi S., Mishchenko M. Ukraina na porozh obiednanoi Yevropy (2018). Vydannia zdiisneno v ramkakh proektu Tsentru Razumkova «Heopolitychnyi vybir Ukrainy 1991–2017 rr.» za pidtrymky Predstavnytstva Fondu Hansa Zaidelia v Ukraini. [Ukraine is on the verge of a united Europe] Tsentrazumkova. URL: http://razumkov.org.ua/uploads/article/2018-Ukr_na_porozi...pdf [in Ukrainian].
14. Natsionalna bezpeka i oborona № 3-4 (161-162) (2016 rik) [National Security and Defense]. Tsentrazumkova. URL: http://razumkov.org.ua/uploads/journal/ukr/NSD161-162_2016_ukr.pdf [in Ukrainian].
15. Otsinka hromadianamy sytuatsii v kraini, stavlennia do suspilnykh instytutiv, elektoralni orientatsii (2017) [Citizens' assessment of the situation in the country, attitudes towards social institutions, electoral orientation] Tsentrazumkova. URL: http://razumkov.org.ua/upload/1463122497_file.pdf [in Ukrainian].
16. Sotsialna napruha ta protestna aktivnist: pohliad sotsiolohiv [Social tension and protest activity: the view of sociologists]. Fond Demokrptychni initsiatyvy imeni Ilka Kucheriva. URL: <http://dif.org.ua/article/sotsialna-napruhenist-ta-protestna-aktivnist-poglyad-sotsiolohiv> [in Ukrainian].
17. Stavlennia hromadian Ukrainy do suspilnykh instytutiv, elektoralni orientatsii. Rezultaty sotsiolohichnoho doslidzhennia, (23 zhovtnia 2017 roku) [Attitude of Ukrainian citizens to public institutions, electoral orientation] Tsentrazumkova. URL: <http://razumkov.org.ua/napryamki/sotsiolohichni-doslidzhennia/stavlennia-hromadian-ukrainy-do-suspilnykh-instytutiv-elektoralni-orientatsii-2> [in Ukrainian].
18. Ukaz Prezydenta Ukrainy № 287/2015 «Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 6 travnia 2015 roku «Pro Stratehiiu natsionalnoi bezpeky Ukrainy» (2015)[About the Strategy of National Security of Ukraine] RNBO Ukrainy. URL: <http://www.rnbo.gov.ua/documents/396.html> [in Ukrainian].
19. Ukraina cherez try roky pislia Revoliutsii hidnosti: stan suspilnoi svidomosti. Kviten 2017. Informatsiinyi buleten. (2017) [Ukraine three years after the Revolution of dignity: state of social consciousness]. ISPP. URL: <http://www.ispp.org.ua/files/1492682532.pdf> [in Ukrainian].
20. Ukrainske suspilstvo 1992–2014. Monitorynh sotsialnykh zmin. / Za redaktsiieu d.ek.n. V.Vorony, d.sots.n. M.Shulhy (2016) [Ukrainian society 1992–2014. Monitoring of social changes] Instytut sotsiolohii NAN, vypusk 2014. 1 (15). 566 s. [in Ukrainian]; Ukrainske suspilstvo: monitorynh sotsialnykh zmin. Vypusk 3 (2016)/Holovni redaktory d.ekon.n. V.M. Vorona, d.sotsiol.n. M.O. Shulha. [Ukrainian society 1992–2014. Monitoring of social changes] Instytut sotsiolohii NAN 550 s. [in Ukrainian]; Dodatok: tablytsi monitorynhovoho opytuvannia «Ukrainske suspilstvo – 2016» 2015 (2016) [Tables of the monitoring questionnaire Ukrainian Society - 2016] Instytut sotsiolohii NAN Ukrainy. URL: <http://i-soc.com.ua/assets/files/monitoring/dodatki2016.pdf> [in Ukrainian].
21. Iak zminylosia stavlennia naselennia Ukrainy do Rosii ta naselennia Rosii do Ukrainy z 2008 do 2016 rokov (2016) [How the attitude was changed of Ukraine's population to Russia and the population of Russia to Ukraine from 2008 to 2016] Kyivskii miznarodnii institute sotsiolohii. URL: <http://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=632&page=1> [in Ukrainian].

Security imperatives of the national and civil consolidation in Ukraine

Dehterenko Anastasiia Mykolaivna

PhD in Political Sciences, Associate Professor,
 Doctoral Student of National Institute for Strategic Studies
 Pyrogova Str., 7-a, Kyiv, Ukraine

The article presents the analysis of the process of formation of a national and civil consolidation in Ukraine in the light of security imperative that defines the topicality and certain originality of this scientific work. The author considers the question of a national self-determination which is perfectly revealed by means of the analysis of the increasing of the level of understanding of the importance of saving of independence and unity of the country; increasing of the level of the civil self-determination and patriotism of the citizens of Ukraine; activation of mass volunteers' movement; through the research of the foreign policy and integration objectives and awareness of the citizens of the country; the influence of the surrounding local, regional, state and international systems. Especially these processes have special meaning beginning with period of occupation of the Crimea and war outbreak in Donbas by the Russian Federation.

The suggested scientific research analyses the results of Ukrainian and Foreign sociological surveys, statistic data, there being analyzed the dynamic of an integral index of a national distancing of a Ukrainian population from different ethnic groups, there being highlighted world ratings as for the value of Ukrainian citizenship.

There has been proved that national and civil consolidation becomes one of the security imperatives. Consolidating factors have been analyzed as well: patriotic feelings, the image of a enemy, geopolitical orientations, the language of communication, protests and civil activity. The process of national identity has influence onto the contradictions of the regional development of the country; they are specified by the language and ethnic area, the differences from ethnic and political, cultural and ethnic and confessional self-determination of the population in Ukraine. The absence of the effective of a national policy in counteraction to danger makes this sphere potentially attractive in hybrid war against Ukraine. Afterwards Ukrainian state has to focus onto the integration mechanisms, which are aimed onto the formation of national cognition of Ukrainian nation, focusing onto the formation of integral national cultural space. Afterwards Ukrainian state has to focus onto the integration mechanisms, which are aimed onto the formation of national cognition of Ukrainian nation, focusing onto the formation of integral national cultural space.

The research stresses that in for years after the beginning of the armed conflict in Ukraine the war not only destroyed but enforced the processes of national self-awareness of Ukrainian citizens, irrespective of their ethnic origin, mother language or territorial identity. The dynamics index of the condition of formation of Ukrainian political nation persuasively speaks for this: the increasing the level of understanding of the importance of preservation of the independence and unity of the country, increasing level of civil self-determination.

Key words: *the condition of formation of Ukrainian political nation, the preservation of independence and unity of the country, civil self-determination, national and civil consolidation, security imperatives.*